

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัย คือ มีการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative) มีวัตถุประสงค์ คือ ๑.เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงบินหลา จังหวัดภูเก็ต ๒. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานีวิทยุกระจายเสียงบินหลา จังหวัดภูเก็ต ดังมีผลสรุปต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอเป็นภาพรวมของข้อมูลในเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ตามลำดับ ดังนี้

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม
-รูปแบบรายการ	ความพึงพอใจใน
-เนื้อหารายการ	รายการเผยแพร่ธรรม
-การนำเสนอ	แก่ประชาชนใน
-พิธีกร ดำเนินรายการ	รายการธรรมะของ
-ความยาวของรายการ	สถานี
-เวลาออกอากาศ	วิทยุกระจายเสียงบิน
	หลา จังหวัดภูเก็ต

๕.๑.๑ ด้านสถานภาพส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐, มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๕๐, มีการศึกษามัธยมศึกษาปลาย คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐ , มีอาชีพค้าขาย/ทำธุรกิจคิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐, มีรายได้ ๗,๐๐๑-๙,๐๐๐ บาทคิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐, สถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐

๕.๑.๒ ด้านการเปิดรับฟังและการมีส่วนร่วมในรายการธรรม

กลุ่มตัวอย่างเปิดรับฟังมากกว่า ๓ ปีคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐, สถานที่เปิดรับฟังรายการธรรมส่วนใหญ่ฟังที่บ้านคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐, โดยฟังไปด้วยทำงานไปด้วยคิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๐, เปิดรับฟังทุกวันรายการธรรม คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๐, ไม่เคยมีส่วนร่วมในรายการธรรม คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕๐, และที่เคยมีส่วนร่วมคือ การโทรศัพท์เข้าไปพูดคุยในรายการ คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐

๕.๑.๓ ด้านผลที่ได้รับจากการเปิดรับฟังรายการธรรม ใน ๔ ด้าน มีดังต่อไปนี้

๑) ความรู้ที่ได้รับ คือ เข้าใจหลักการพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับดีมาก, สามารถแยกแยะความดีและความชั่วได้อยู่ในระดับดีมาก, มีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับดีมาก, เข้าใจความสำคัญของธรรมกับชีวิตอยู่ในระดับดีมาก, เข้าใจการพัฒนาจิตใจตนเองอยู่ในระดับดีมาก, โดยภาพรวมความรู้ที่ได้รับจากการฟังรายการธรรมอยู่ในระดับดีมาก

๒) การส่งเสริมความเข้าใจอันดีของผู้ฟัง คือ มีสัมพันธอันดีกับคนในชุมชนอยู่ในระดับดีมาก, ปรับตัวได้ให้เหมาะสมกับคนในชุมชนอยู่ในระดับดีมาก, ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมอยู่ในระดับดีมาก, แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างอยู่ในระดับดีมาก, เป็นมิตรพึ่งพาช่วยเหลือกันได้อยู่ในระดับดีมาก, โดยภาพรวมการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของผู้ฟังอยู่ในระดับดีมาก

๓) การส่งเสริมการนำหลักธรรมมาใช้ คือ ทำงานอย่างมีความสุขอยู่ในระดับดีมาก, มีความรักเข้าใจในครอบครัวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับดีมาก, ห่างไกลไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขอยู่ในระดับดีมาก, ใช้ชีวิตเพียงพอไม่ก่อหนี้อยู่ในระดับดีมาก, อยู่ในชุมชนอย่างมีความสุขอยู่ในระดับดีมาก, โดยภาพรวมด้านการส่งเสริมการนำหลักธรรมมาใช้อยู่ในระดับดีมาก

๔) การประยุกต์ใช้ธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต คือ แก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยตนเองอยู่ในระดับดีมาก, แก้ไขปัญหากับบุคคลอื่นได้อยู่ในระดับดีมาก, การดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก, ช่วยแก้เหงาคลายความเครียด, ทำให้จิตสงบมั่นคงหนักแน่นอยู่ในระดับดีมาก, โดยภาพรวมด้านการประยุกต์ใช้ธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตอยู่ในระดับดีมาก

สรุปภาพรวม ในเชิงปริมาณ ผลที่ได้รับในการเปิดรับฟังรายการธรรมอยู่ในอยู่ในระดับดีมาก ในทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเห็นว่า การเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เพราะสื่อวิทยุสามารถเข้าถึงประชาชนผู้ฟังได้จำนวนมาก มีเครื่องรับเพียงหนึ่งเครื่องก็สามารถฟังร่วมกันได้หลาย ๆ คน การได้รับฟังธรรมบ่อย ๆ จะได้ช่วยกล่อมเกลาจิตใจ, ช่วยเพิ่มเสริม

สติปัญญาให้เข้าใจเรื่องบุญ-บาป, เข้าใจเรื่องสิ่งที่เป็นประโยชน์-สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์, เข้าใจเหตุแห่งความทุกข์เหตุแห่งความสุข, จิตใจผู้ฟังจะมีความหนักแน่นมั่นคง, จะไม่หวั่นไหวกับสิ่งที่ยั่ววย, ที่สำคัญ คือ การที่ผู้ฟังได้น้อมนำธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา มีการดำเนินชีวิตอย่างมีหลัก ก็ช่วยให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต จิตใจ และสังคม ก่อให้เกิดความสุขสงบเย็นกับผู้ฟัง, ครอบครัวยุคนรอบข้างไปจนถึงสังคมประเทศชาติ

๕.๑.๔ ด้านความพึงพอใจจากการเปิดรับฟังรายการธรรม มี ๒ ด้าน ดังนี้

๑) ความพึงพอใจต่อรายการธรรมที่รับฟัง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับดีมาก สรุปรวมของผู้ฟังมีความพึงพอใจต่อรายการธรรมระดับดีมาก เมื่อแยกกลุ่มรายการธรรมพบว่า

๒) ความพึงพอใจต่อรายการธรรม ใน ๔ ด้าน ดังนี้

(๑) เนื้อหารายการ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก คือ ทำให้เข้าใจธรรมได้มากขึ้น, ได้ข้อคิดคติเตือนใจในการดำเนินชีวิต, เป็นประโยชน์ต่อการฟัง, ส่วนความพึงในระดับปานกลาง ได้แก่ น่าสนใจน่าติดตาม, ตรงต่อความต้องการ, ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาในระดับดีมาก

(๒) ผู้ดำเนินรายการ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีน้ำเสียงชัดเจนชวนฟัง, มีศิลปะการถ่ายทอดเรื่องได้น่าติดตาม, มีการยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้ผู้ฟังเข้าใจ, จัดเรื่องได้เหมาะสมกับเวลาออกอากาศ, มีการจัดลำดับเรื่องที่นำเสนอ, ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านผู้ดำเนินรายการระดับปานกลาง

(๓) การมีส่วนร่วมในรายการ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก คือ มีส่วนร่วมด้วยการเขียนจดหมาย/ส่งอีเมล, มีส่วนร่วมโดยการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์, มีส่วนร่วมโดยการโทรศัพท์พูดคุยในรายการ, มีส่วนร่วมในฐานะทีมงานผลิตรายการ, มีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้รับฟังอย่างเดียว, ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมในรายการระดับดีมาก

(๔) เวลาออกอากาศของรายการ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก คือ ความยาวของรายการเหมาะสม, ช่วงเวลาที่ออกอากาศเหมาะสม, จำนวนวันที่ออกอากาศเหมาะสม, ภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านเวลาออกอากาศของรายการระดับดีมาก

สรุปรวมของกลุ่มตัวอย่างในเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อรายการธรรมด้าน เนื้อหา, ผู้ดำเนินรายการ, การมีส่วนร่วม, การออกอากาศ อยู่ในระดับดีมาก ในทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเห็นว่าการเผยแพร่ธรรมโดยสถานีวิทยุ ยังมีส่วนสร้างความพึงพอใจให้ประชาชนผู้ฟังได้มาก เพราะเป็นสื่อธรรมช่องทางหนึ่งที่ประชาชนมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การได้ฟังช่วยเพิ่มเสริมสติปัญญาให้ได้มีหลักในการดำเนินชีวิตที่จะนำความสุขความเจริญมาให้ ซึ่งปัจจุบันสภาพสังคมที่มีสิ่งยั่วยุอารมณ์มายมาย ประกอบกับการใช้ชีวิตที่เร่งรีบ มีการแข่งขันกันในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียน, การทำงาน, การสะสมทางวัตถุ เป็นต้น กระทั่งการให้เวลากับพัฒนาจิตใจตนเองมีน้อยลง เวลาในการเข้าวัดฟังธรรมก็น้อยลงด้วย เมื่อมีปัญหาเข้ามากระทบจึงแก้ด้วยวิธีการที่ผิดพลาด ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง, ครอบครัว, คนรอบข้าง และบางครั้งถึงกับจบชีวิตหมดโอกาสแก้ตัว การมีช่องทางรับฟังรายการธรรม จะช่วยให้ผู้ฟังได้มีหลักธรรมเป็นสิ่งช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้มีอารมณ์เยือกเย็น และสุขุมมากขึ้นในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๕ ด้านเกี่ยวกับความคิดเห็น

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า รายการธรรมมีความหลากหลายมีสาระน่าติดตามดีแล้ว ร้อยละ, ได้ความรู้ในหลักธรรมนำมาสอนลูกว่าบาป/บุญเป็นอย่างไรร้อยละ, อยากให้รายการออกอากาศ นาน ๆ และคอยปรับปรุงพัฒนาการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปร้อยละ การเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุยังน่าสนใจเป็นประโยชน์ และมีความจำเป็นต่อประชาชนอีกช่องทางหนึ่งในการได้รับฟังสาระธรรมที่จะช่วยส่งเสริมเพิ่มพูนสติปัญญาให้ได้ประโยชน์ ๓ อย่าง คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์ภายหน้า, และประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำเสนอธรรม, เนื้อหาธรรม, วิธีการนำเสนอของแต่ละรายการ ๆ ควรมีจุดเด่นที่จะสื่อธรรมให้เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังกลุ่มใดเป็นหลัก เช่น กลุ่มวัยรุ่น, กลุ่มวัยหนุ่มสาว, กลุ่มวัยผู้ใหญ่, ผู้นำเสนอธรรมจะได้จัดเนื้อหาธรรม และวิธีการเสนอได้อย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้ฟังที่จะติดตามรับฟังรายการธรรมของทางสถานีวิทยุต่อไป

๕.๑.๖ ด้านเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ในเชิงปริมาณ

ผู้ดำเนินรายการธรรม ควรมีการ บูรณาการธรรมะประกอบเรื่องต่าง ๆ ในสังคม ร้อยละ ๕.๔๑, ผู้ดำเนินรายการควรมีพระเถระหมื่นเวียนบรรยายธรรมบ้าง ร้อยละ ๒๒.๕๐ , เนื้อหาธรรมควรเป็นธรรมะสั้น ๆ ง่าย ๆ มีประเด็นชัดเจนร้อยละ ๒๑.๐๐, รายการควรมีช่วงตอบปัญหาชีวิต สดแทรกธรรม ร้อยละ ๓.๐๐ ในเชิงคุณภาพทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องการพัฒนาปรับปรุงการเผยแพร่ธรรมโดยสถานีวิทยุ... เพื่อให้รายการธรรมน่าสนใจ น่าติดตามเป็นประโยชน์และสร้างความพึงพอใจในกลุ่มประชาชนผู้รับฟังรายการธรรมทางสถานีวิทยุ ก็ควรมีการปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในทุกด้านที่เกี่ยวกับ บุคคล, อุปกรณ์, วิธีการ, การบริหารจัดการ, ในการปรับปรุงพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของการดำเนินงานเผยแพร่ธรรมอย่างเป็นระบบ, เป็นทีมงาน, มีการร่วมกัน

วางแผน, ปฏิบัติ, ตรวจสอบ, ปรับปรุงการดำเนินงาน, ก็จะส่งผลให้การดำเนินงานเผยแพร่ธรรมมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สรุปผลใน ๒ ประเด็นพบว่า

๕.๒.๑ ผลของกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้รับจากการเปิดรับฟังรายการธรรม

กลุ่มตัวอย่าง ที่ได้รับจากการเปิดรับฟังรายการธรรมใน ๔ ด้าน คือ ด้านความรู้ที่ได้รับ, ด้านการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของผู้ฟัง, ด้านการส่งเสริมการนำหลักธรรมมาใช้, ด้านการประยุกต์ใช้ธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต ผลของผู้ฟังที่ได้รับในการเปิดรับฟังรายการธรรมระดับดีมาก หลักธรรม คือ หลักแห่งความจริงเป็นความดีเป็นความถูกต้องที่ให้พลังในการดำเนินชีวิต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นปัจฉิมโอวาทสรุปเป็นหลักการ เตือนบุคคลไม่ให้ประมาท ให้รู้จักใช้หลักธรรมปฏิบัติเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และต่อบุคคลอื่นด้วย

ในงานวิจัยของพระราชปัญญารักษ์ ได้สรุปหลักแนวคิดไว้ว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ใช้อุปกรณ์ การสื่อสารใกล้ตัวแสดงธรรมสั่งสอนประชาชนไปตามคามนิคมน้อยใหญ่ ใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ปัจจุบันมีอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ วิทยุกระจายเสียงที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรม ก็เป็นช่องทางหนึ่งที่จะใช้สื่อสารหลักธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ได้สรุปแนวคิดว่าการเผยแพร่เชิงรุกมีวิวัฒนาการในหลายรูปแบบ การเผยแพร่ธรรมผ่านช่องทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อสื่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันของกลุ่มผู้ฟังรายการธรรม ก็จะเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีต่อผู้ที่ได้รับฟังรายการธรรม

งานวิจัยของพระปลัดสุปิน วชิรปัญญา ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า ปัจจุบันความเจริญทางวัตถุมีมากทำให้บทบาทของพระสงฆ์กับชาวบ้านต่างก็เหินห่างมากขึ้น เมื่อห่างวัด ห่างพระสงฆ์ ก็เท่ากับเหินห่างจากพระธรรม หรือธรรมะ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ไม่มีธรรมะเป็นหลักธรรมนำใจ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันเกิดปัญหากับตนเอง เกิดปัญหากับสังคมด้านต่าง ๆ มากมาย สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่หลักพุทธธรรมไปสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว

สอดคล้องกับ เฉลิมศรี หุ่นเจริญ ที่ได้เขียนหนังสือสรุปแนวคิดเรื่อง "การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง" ไว้ว่า รายการวิทยุกระจายเสียง มีความมุ่งหมายก็เพื่อเสนอให้คนฟังได้รับความบันเทิง ความรู้ และข่าวสาร โดยผ่านสื่อคือวิทยุกระจายเสียง เป็นการเสนอให้ในลักษณะที่ผู้ฟังต้องเต็มใจรับฟังเอง ผู้เสนอจะบังคับผู้ฟังไม่ได้ เพราะผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงมีสิทธิที่จะไม่ฟัง คือ ปิด

เครื่องรับ หรือเปลี่ยนไปฟังรายการอื่นทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งอื่นเมื่อใดก็ได้ ดังนั้นการที่จะทำให้มีคนสนใจฟังรายการที่ผลิต จึงต้องมีวิธีการที่จะทำให้รายการนั้นเป็นที่น่าสนใจ ให้ผู้ฟังต้องการที่จะฟังด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ วิธีการเสนอรายการต่อผู้ฟังมีส่วนสำคัญอยู่มาก ถึงแม้ว่าผู้ผลิตรายการจะได้จัดทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ดีสมบูรณ์แบบ และน่าฟังเพียงใด หากขาดวิธีการนำเสนอที่ดีแล้วก็ไม่สามารถทำให้รายการนั้นๆ เป็นที่น่าสนใจ หรือดึงดูดใจคนให้มาฟังรายการที่ดีและสมบูรณ์แบบนั้นได้

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง มีผลต่อการเผยแพร่ธรรมทางวิทยุในระดับดีมาก แสดงว่าการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุ ยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ฟังอีกช่องทางหนึ่ง เพราะสื่อวิทยุสามารถเข้าถึงประชาชนผู้ฟังได้จำนวนมาก มีเครื่องรับเพียงหนึ่งเครื่องก็สามารถฟังร่วมกันได้หลาย ๆ คน การได้รับฟังธรรมบ่อย ๆ จะได้ ช่วยเพิ่มเสริมสติปัญญาให้กับประชาชนผู้ฟังที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต จิตใจ และสังคมของประชาชนผู้ฟัง จะก่อให้เกิดความสุขสงบเย็นกับกลุ่มผู้ฟังรายการธรรมทั้งส่วนของครอบครัว คนรอบข้าง ไปจนถึงสังคมประเทศชาติ

๕.๒.๒ ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีต่อการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุ

ผู้ฟังมีความพึงพอใจต่อรายการธรรมประเภทไฟล์เสียงระดับดีมาก แต่ในส่วนของรายการที่มีผู้ดำเนินรายการ ผู้ฟังมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ในด้านเนื้อหารายการ, การมีส่วนร่วมในรายการ, ช่วงเวลาออกอากาศของรายการ ทั้ง ๓ ด้านดังกล่าวนี้ ผู้ฟังมีความพึงพอใจระดับดีมาก ยกเว้นส่วนของผู้ดำเนินรายการธรรมผู้ฟังมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

การเผยแพร่ธรรมโดยสถานีวิทยุยังคงมีส่วนสร้างความพึงพอใจให้ประชาชนผู้ฟังได้มาก เพราะเป็นสื่อธรรมอีกช่องทางหนึ่งที่ประชาชนมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การได้รับฟังธรรมที่จะได้ช่วยเพิ่มเสริมสติปัญญาให้ได้มีหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาริณีย์ ธิษะพร ได้สรุปแนวคิดของ แมคคอมบ์ และ เบคเกอร์ เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อของบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ๒) เพื่อการตัดสินใจ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตประจำวัน ๓) เพื่อพูดคุยสนทนา นำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่น ๔) เพื่อการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นอย่างอื่นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับมากต่อรายการที่เป็นไฟล์เสียง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บรรยายธรรมเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศของไทยทั้งพระเถระและคฤหัสถ์ เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นต้น เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการบรรยายธรรม จนเป็นที่ยอมรับเคารพศรัทธาของประชาชนส่วนมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสี ที่ได้สรุปหลักไว้ว่า หลวง

พอคุณท่านเป็นพระที่ประชาชนศรัทธาเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ท่านประสบความสำเร็จในการสื่อสาร จะเป็นการสนทนา หรือตอบปัญหาให้ประชาชนก็พึงพอใจ

ในส่วนของการรายการสดผู้ฟังมีความพอใจระดับปานกลาง แต่เมื่อดูระดับความพึงพอใจโดยแยกประเภทรายการพบว่ากลุ่มตัวอย่างพึงพอใจรายการสดที่จัดรายการด้วยภาษาถิ่น คือรายการสืบสานตำนานใต้ ในระดับมาก ซึ่งผู้จัดรายการนำเสนอรายการในลักษณะของธรรมประยุกต์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและเหตุการณ์ปัจจุบันในลักษณะของภาษาง่าย ๆ ฟังสบายมีความสุขที่สอดแทรกข้อคิดหลักธรรม สอดคล้องกับ บุญเกื้อ ควรหาเวช ได้เขียนหนังสือ "คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง" ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญในการผลิตรายการวิทยุ คือ ผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดรายการ, เนื้อหาต่าง ๆ ที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังได้รับ, วิธีเสนอเป็นกระบวนการที่จะนำเสนอเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องสอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย ดังงานวิจัยของ พรพิมล ก่อวงศ์ ได้สรุปแนวคิดไว้ว่าการประชาสัมพันธ์ตามแนวพุทธ เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการสื่อสารให้กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และรักษาไว้ซึ่งภาพลักษณ์อันดีขององค์กร

การเผยแผ่ธรรมธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อพระอรหันต์ ๖๐ องค์ ในคราวที่ส่งไปประกาศศาสนาครั้งแรก มีประโยคคำสั่งว่า "จรถ ภิกขเว จาริกิ พุพฺพชนิตาย พุพฺพชนสุขाय โลกานุกมฺปาย" แปลความว่า "พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก" และในประโยคว่า "เทเสถ ธมฺมํ อาทิกฺขยาณํ มชฺเฌกฺขยาณํ ปริโยสานกฺขยาณํ" แปลความว่า "จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามท่ามกลาง งามที่สุด" สำหรับการเผยแผ่ธรรมหัวใจหลัก คือ ด้านบุคลากรผู้ดำเนินรายการธรรมต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเข้าใจในหลักธรรม ทั้งในส่วนของหลักการ วิธีปฏิบัติ และผลจากการปฏิบัติ (ปริยัติ, ปฏิบัติ, ปฏิเวธ) และต้องมีรูปแบบวิธีการนำเสนอด้วยน้ำเสียงลีลาได้เหมาะสมกับกลุ่มบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีอาริยะ ปิยสโร ที่กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่ คือผู้ดำเนินรายการธรรม ควรมีรูปแบบ ตามที่ สมาน งามสนิท ได้ประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับเคป โมเดล (Kap Model) ใน ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อผู้ฟังเกิดความรู้ มีทัศนคติดี นำปฏิบัติได้ ในด้านผู้ฟัง เดอเฟลอร์ กล่าวไว้ในงานวิจัยของ พระปลัดสุบิน วชิรปญโญ ว่าผู้ฟังที่มีลักษณะทางสังคมคล้ายกันจะแสดงพฤติกรรมสื่อมวลชนคล้ายกัน

การได้รับฟังสาระธรรมอันเป็นหลักธรรมคำสอนบ่อย ๆ โดยมีผู้ดำเนินรายการธรรม ที่สื่อเนื้อหาธรรม อย่างมีระบบ มีประเด็นชัดเจน และแสดงไปตามลำดับ ด้วยน้ำเสียงที่เข้ากับเนื้อหาธรรมแล้วไปกระแทกจิตโดนใจ ก็ย่อมมีผลสัมฤทธิ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินชีวิตของผู้ฟังในด้านต่าง ๆ ที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เกิดมีความสงบเย็นใจลดปัญหาและความทุกข์ตนเอง

ครอบครัว ตลอดถึงคนรอบข้างลงไปได้มาก และจะเกิดเป็นสุขสงบขึ้นในสังคมของผู้ฟังรายการธรรม แต่ทว่าในยุคสมัยปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่มีอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้การสื่อสารในข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ และข้อมูลข่าวสารประเภทวิทยุปลุก ความอยากรู้ก็เกิดมากตาม เช่นกัน

ฉะนั้นการมีใช้ช่องทางวิทยุกระจายเสียงในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อช่วยเตือนจิต สะกิดใจประชาชนไว้บ้างก็เป็นการดี แต่ก็ควรมีการปรับปรุง พัฒนาการสื่อสารรายการธรรมให้น่าสนใจ ปรับให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตสังคมยุคเทคโนโลยีปัจจุบันที่จะ ช่วยให้การดำเนินชีวิตทางกายสะดวกสบายยิ่งขึ้น และประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขเพราะมีธรรมนำใจ

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการวิจัย ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อนำผลที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในด้านการสื่อสารหรือด้าน นิเทศศาสตร์เกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

๕.๓.๒.๑ การศึกษา การบริหารจัดการดำเนินงานทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อการเผยแผ่ธรรม

๕.๓.๒.๒ การศึกษาการนำธรรมะของผู้รับฟังธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๕.๓.๒.๓ การพัฒนาและบูรณาการในหลักธรรมเพื่อเผยแผ่ทางสถานี วิทยุกระจายเสียง